

שפה זרה

מאת אירנה-אור קונובלוב

ביום הראשון של חופשת הסמסטר נסעתי לתל אביב. בכל מקרה היה עליי לאסוף את ערכת המשתתף שלי באירוע 'מרתון תל אביב', לכן החלטתי לנצל הזדמנות זו לטיול קצרצר בעיר החביבה והמשוגעת הזאת. כזאת היא תל אביב - עמוסה באנשים, אלו הממהרים ואלו המתמוגגים על כוס הקפה ה-X-עשרה שלהם, ברוכבי אופניים, בכלבים הלבושים על פי צו האופנה במומחיות רבה יותר מזו של בעליהם, ברכבים במצוקה מפאת מחסור בחניה, ברצים שלא בוחלים בתחביבם גם בשעה החמה ביותר ביממה... משונה היא, תל אביב, מוזרה ומיוחדת. בעיקר מיוחדת בדו-הערכיות שלה, הייתי אומרת. עיר רבת עשייה ורבת עצלות באחת, מדושנת תרבות ויוקרה, ועם זאת מאופיינת ברדידות מסויימת ובפשטות מקלה. עיר מתירנית עד כדי נחמה אך עם דרישות גבוהות, מבחינה כלכלית בעיקר. תל אביב חסרת בושה היא, אבל גם חסרת גבולות. כמה שרבים הם בתל אביב מעשי גניבה ופשע לעת ליל, כך רבים בה מעשי קבלה וגילויי סובלנות גם בשעה המאירה ביותר של היממה, בשעה שבה רואים הכל תחת השמש, כשבערים אחרות הפשע של שבירת הנורמה דווקא מטואטא מתחת לשטיח של "חס וחלילה אם השכנים יידעו". אם כי יש לסייג ולומר שבתל אביב גניבה ופשע פושים על העיר גם באור יום, אבל יכולת העיר הזאת לפרוץ כל גבול נורמה שוקה את עיני המתבוננת וסוגרה על המעשים האפלים ביותר ועל המאורעות הנבזיים ביותר שמתרחשים בה.

כך גם ביום שישי הקרוב, באירועי 'מרתון תל אביב', תהיה העיר עטויה בגלימת האמביוולנטיות. מצד אחד, תערוך העיר שוקקת החיים הזאת אירוע ספורט המוני, המציע

מגוון מקצי ריצה לקהל המעוניין לרוץ – ממרחק ה-500 מ' לקטנטנים ועד מרתון עצמו, המתפרש למרחק 42.2 ק"מ ללא פשרות. מיותר לציין, שאירוע

בסדר גודל כזה קורא לכל העם לקום מכורסתו, לשנס מתניו וכרסו, לצאת החוצה וליהנות מחדוות התנועה. פשוט.

מצד שני, תרטון העיר הזאת על פקקים, על עומסי תנועה ברחובותיה ועל צמתיה החסומים.

העיר תצעק, העיר תקלל את הרצים בה. לבטח גם הרצים עצמם ימצאו על מה לרטון. כאמור, התרבות וחוסר התרבות במקשה אחת, כאן, בתל אביב, ואולי, בעצם, במדינת ישראל כולה.

כהרגלי, פתחתי מהר, ואני דוהרת קדימה בלא ריסון בתוך הטקסט הזה. מובן שהשורות האלה נכתבות בדיעבד, העיר כבר סיימה לקלל שבעתיים אפילו את הרצים בה, פתחה ציריה והוקל לה. באשר אליי, גמאתי את מרחק עשרת הקילומטרים בזמן שיא עבורי – 36 דק' ו- 28 שני', שהוא, למעשה, היה זמן היעד לעונה הזאת ב-10 ק"מ. כאחת שגדלה בצל תל אביב במרכז המדינה, גם לי לא היה חסר דו-ערכיות במאורע זה. היה רצון עז לבכות עת עלתה חומצת החלב על גדותיה בשני הקילומטרים האחרונים, כנגד הגשר ברוקח שרק השד יודע, מי שם אותו שם, 1700 מ' לפני הפיניש, מול הרוח שבאה לה משום מקום, או שבעצם מהים. כל זה היה מהול בשמחה ובהקלה לאחר חציית קו הגמר עם שיא אישי חדש. ולא, המסלול דווקא לא היה קצר השנה. על כל פנים, דאגתי לזגזג כהוגן בין רצי המרתון המסיימים את ריצתם, כל אחד בזמנו הוא, כדי לצבור את המרחק המדוייק ברגליים. כך שבערב היום יכולתי בהחלט להרשות לעצמי להירדם בראש שקט ובמצפון נקי. בסיום התחרות רק מיהרתי לברוח מכל ההמולה ומעומס האנוש הזה, לצאת לריצת שחרור, להתפעל מהדשא חרוש רגלי הרצים בגבעת המופעים, לנשום לרווחה, ליהנות. כאמור, כל זה היה כבר. על כן, אחזור לאותו יום שלישי, היום הראשון של חופשת הסמסטר, שלושה ימים לפני אירועי מרתון תל אביב.

באותו היום שטוף השמש האביבית, שמסרה דרישת שלום לעיר מבעד העננת החורפית המתפוגגת, הייתי בתל אביב לשם 'ריצת שחרור' מנטלית לאחר תקופת מבחנים עמוסה ומתישה. התהלכתי ברחובות העיר ההומים, הבטתי בעוברים ובשבים, הקשבתי לשיחותיהם, בחנתי לבושם, התמקדתי במחוות ובשפת גוף, בצורת הליכה.... "כן", אמרה מישהי מאחוריי אל הסמארטפון שלה. היה לה "כן" עדין כזה, רך, מסכים בטוהר התשובה, ישיר ופשוט, ללא יומרות. יכולתי לשמוע זאת בקול המשיבה. המשכתי ללכת. "כן!", אמרה מישהי אחרת מאחורי גבי אל הסמארטפון שברשותה. ה"כן" שלה היה תוקפני וחד, כמו דוקרנים שחוסמים כניסה לחניון מכיוון היציאה ממנו. גם קול המשיבה היה גס, נמוך ומנסר אזניים. היה לה "כן" כזה, שלו הייתי נמען ה"כן" הזה, לא הייתי מפרשת אותו כתשובה חיובית.

כמה שונים הם, אנשים, חשבתי לעצמי. הסתכלתי מסביב, מסונוורת מקרני השמש היוקדות ומריבוי הפנים הפוקדות את העיר, תופרות הווייתה בשתי וערב. רקמה. רקמה אנושית אחת, כמו בשיר של חווה אלברשטיין. גם אם אחת היא, רקמה זו, לאו דווקא מאוחדת ואחידה היא. נוכח זאת חלפה במוחי המחשבה, שאני מוכרחה ללמוד עוד על אנושות, על חברה. כבר כמה פעמים חשבתי על כך, שטוב שעתיד הקרוב הוא להיות מורה בבית ספר. אזכה הרי להיות ב'מאפיית האנושות', אולי אזכה לתרום אפילו קצת לתהליך האפייה המייגע, לתבלו

ולפלפלו באמצעות המטען הרגשי שצברתי במהלך חיי עד כה. זה יהיה, כנראה, נפלא ומפרך באחת.

לטיול העירוני הזה יצאתי מבית הוריי בבת ים. ויתרתי על הנסיעה ברכבי הן מטעמי מצוקת חנייה תל-אביבית קשה מנשוא והן משיקולים אנתרופוסופיים. רציתי לעלות על האוטובוס, על קו 26, שיוצא ממרכז העיר בת ים ועובר דרך כביש 20, הוא-הוא איילון, מגיע לתל אביב מקצה הדרומי, מתגנב אל רחוב המסגר המפוייח, חולף על פני הסינמטק שבקרליבך, ממשיך לאבן-גבירול, אל נמל התעופה שדה-דב ומסיים מסלולו בקריית החינוך בצפון העיר. אירוני משהו, לא? ממש מסלול חיי, הקו הזה. הרביתי לנסוע ב-26 תקופה לא מבוטלת בחיי, ליעדים שונים. הפעם רציתי ליהנות ממסע נינוח וקצרצר בצהרי היום, להשקיף מהחלון ולספוג אנשים. רציתי להתרשם מהנוסעים באוטובוס, מהעולים עליו ומהיורדים ממנו, להסתכל דרך החלון החוצה, כמו פעם, כמו בילדות, כמו בשנות נעוריי. לתהות, מה הסיפור של כל איש שנגלה לי, להשתעשע בזה, שאיש מהם כנראה לא משער אפילו, מה עובר לי בראש. להיווכח ביני לבין עצמי, שיייתכן שבין מאות האנשים שאני רואה, מישהו עשוי להתבונן גם בי באותו האופן, לבחון אותי, לתפור לי סיפור חיים לפי טעמו ולפי נקודת מבטו. האקספו המה אדם גם הוא. פילסתי את דרכי אל דוכני חלוקת הערכות למשתתפים לפי השילוט. חלפתי על פני דוכנים שהציעו לכל מגוון מוצרים – שעונים, משקפי שמש, מדרסים, חטיפי אנרגיה, ביגוד, נעליים ועוד. מין 'שוק' של רצים – כל מה שרץ מן השורה עשוי לחפוף בו נמצא שם, ולקראת האירוע אף בהנחה משמעותית. הסתכלתי מסביב, יורה מבטים חטופים לכל עבר, מביטה בפוקדי האקספו. ציינתי לעצמי, שכך נראים רצים 'על אזרחי', כלומר ללא מדי עבודה-ריצה. מי בג'ינס ומי עם סוודר, מי בחליפה מחוייטת; בחורים עם חולצות מכופרות, בחורות נעולות עקבים וחצאית, בחורות עם חולצות מכופרות, בחורים עם חצ... לא, לזה האנושות עוד לא הגיעה אפילו בתל אביב. גברים עם חצאית עדיין מחזה נדיר הם. על כל פנים, לא באקספו. אקספו תל אביבי אמנם, אבל כזה שמטרותיו ריצה ושיווק מוצרים ספורטיביים. בכל מקרה, נחמד לראות פנים מוכרות מימי מרוצים ומשבתות ריצה בפארק, אבל ב'עטיפה' אחרת. פתאום ניתן לראות על כל אחד רמזי אופיו ורזי תכונותיו, גם אלה שמעבר לאהבה לרוץ. התכונה הזאת, יש להניח, משותפת לכל מבקרי האקספו במאה אחוזים, ללא יוצא מן הכלל.

לאחר שנסתיים המצוד אחר ערכת המשתתף, עליתי על אותו קו האוטובוס, קו 26 הזכור לטובה משנות נעוריי ומשנים פוסט-מיליטריות, ונסעתי לבית הוריי חזרה. אמא אמרה שבערב הזמינו אותה לאיזשהו מופע בבית אבות שליד קניון בת ים. מעין הופעה קצרה של שתי זמרות, כפי שהסתבר בהמשך. חככתי בדעתי ואמרתי שאשמח להצטרף אליה. לא שההופעה בבית אבות עניינה אותי עד כדי כך. פשוט מאז שהעתיקתי מקום מגוריי לרמת השרון, אמא ואני ממעיטות לבלות יחד. על כן, החלטתי להתלוות אליה הפעם, לשם חברה.

יש לומר, שבאותו שבוע קבלתי סוף כל סוף את כרטיס חבר המועדון שלי ב'שופרסל' וחשבתי שזה הכי 'מבוגר' שלי עד כה, ושבבוא יום אוכל לצאת לפנסיה בראש שקט ובידיעה שברגע שעשיתי מינוי בסופר, עשיתי את שלי בחיים האלה. בטח ובטח לאור העובדה, שגם הייתי מנויה בקאנטרי מספר שנים. כן, כן, עתיד אפל שכזה. למרות זאת, התבדיתי. ללכת למופע להופעה בבית אבות, כאשר שיא התכנית היה שירים ביידיש, היה בהחלט הכי זקן שלי עד עכשיו. יתרה מכך, אומר שגם נהניתי מאד והתרגשתי מאד. זהו? יש לי אישור לצאת לפנסיה בגיל עשרים ושבע? בנוסף יש להדגיש שסייעתי בהחלט להוריד את הגיל הממוצע של קהל הצופים באולם.

וברצינות, היה מופע נהדר. בחלק הראשון של ההופעה זכינו לשמוע בדיחות ביידיש מפי איש בידור מבוגר למדי. התפעלתי מאד מכך שזכר הכל בעל פה והתלהבתי מיכולות המשחק שלו. האיש סיפר כל בדיחה בכזאת תאטרליות, שהצלחתי להבין בדיחה וחצי גם חרף העובדה שידיעת שפת היידיש שלי שואפת לאפס. גם בשפת הגוף שלו היה מבדר, והיידיש שלו התנגנה בפיו ונחה על אזניי כמו ניסורת עץ חמה ודקיקה, עד כדי כך שלו ניתן היה, הייתי אוספת את היידיש שלו וחופנת אותה בשתי כפות ידיי. בחלק השני זכינו לשמוע שתי זמרות תאומות שרות ביידיש וגם קצת ברוסית. ברגע כלשהו נמלאתי נוסטלגיה, נזכרתי בשנות הילדות שלי ברוסיה, בעיר אומסק הממוקמת בלב סיביר הקרה בקיצים, הקפואה בחורפים. בנוסף, נזכרתי בשנים הראשונות מאז העלייה לארץ. דווקא העובדה שאני לא בקיאה ביידיש החזירה אותי לאותה התחושה שהייתה לי בחודשים הראשונים בהגיעי ארצה. שמעתי עברית ולא הבנתי מילה. אותה התחושה של שפה זרה ששגורה בפי הרוב שבמחיצתו היה עליי לחיות מאז אותם החודשים הראשונים בישראל. ולא, אין זו אותה התחושה כמו בחו"ל, ששומעים שפה זרה ויודעים שזה זמני, שבעוד מספר ימים חוזרים הביתה וזה יעבור, ולעת צרה אפשר גם לשאול מישהו משהו באנגלית. כאן זה אחרת, זו תחושה של זרות ביתית. כן, מין מונח אמביוולנטי שכזה. תחושת הזרות הביתית מאופיינת ברצון עז לספוג את השפה הלא מוכרת – שידברו עוד ולא אבין. הנחמה בזרות הזאת היא שבבוא יום אכן מתחילים להבין, ויותר מזה, להשתמש בשפה הזרה. בהתחלה זה קשה, וטועים הרבה. ולפני שמתחילים לטעות בכלל, מתביישים המון, מרכיבים כל משפט בראש כמו לגו, ממילים-קוביות שכבר התודעה הפנימה, מפרקים שוב ובונים מחדש, אחר מעבירים אותו 'בדיקה בטחונת' כדי לא להישמע חלילה כ'לא דובר את השפה'. שיהיה מושלם. היום אני יודעת שאפילו אלה שגדלו על שפת אמם אינם משתמשים בה בצורה מושלמת. אבל כשאתה זר בארץ זרה, חלה עליך החובה לא לטעות. בהתחלה אסור לטעות. טעות זו פריבילגיה של בעלי ניסיון. למעשה אין זה כך. ילדים, למשל, טועים בלי הרף, ומותר להם. אזי למה לא לראות מבוגר חדש בארץ חדשה כילד? אחרי הכל, כל תהליך למידה בכל גיל הוא ילדי, טהור ומהוסס. מן הראוי שיהיה מותר לטעות, לנסות ולטעות. בכל אופן, רק התמוגגתי על התחושה ההיא מאז, ונהניתי משפה לא מוכרת שאתגרה את מוחי בצליליה

הזרים.

אחד השירים ששרו 'אחיות היידיש' היה "יידישע מאמע". מה שקרה לצליליו העתיק נשימה מחזי. לפתע, כל המאזינים, דרי בית האבות בני שמונים ותשעים, נראו כילדים שוב. זה ניכר באופן שבו דבקו עיניהם בזמרות, בצורה שבה הסכיתו למנגינת השיר ולמילותיו. הם דמעו. ישבה לידי גברת מבוגרת שממש יבבה בשקט אל תוך כף ידה המאוגרפת. פתאום, בעיניי, לא היו עליה כל עשרות השנים שנערמו על גבה הכפוף בתור משא חייה, אלא הייתה שוב ילדה בת שלוש, שאמה נטשה אותה אך לדקות ספורות, בעודה קונה כיכר לחם במכולת. והיא מייבבת, ומה מייבבת? הרי תכף תחזור האמא, תיקח ידה, תנחמה ותגער בה בחיבה על בכי לריק. תתחוב אל ידה המקומצת פת לחם קטנה שבצעה מן הכיכר ותיקחה איתה הביתה... הנה גם עיניי מתערפלות בדמעות של התרגשות, ואני שבה ומביטה אל הגברת. לא, הגברת בת כשמונים. האמא לא תבוא עוד. אמא שלי יושבת לצדי. אני חושבת לעצמי, שבאולם הקטן הזה, אני כנראה היחידה שתחבק את אמא שלה בסוף ההופעה הזאת. אמא שלי היא לא "יידישע מאמע", היא אמא רוסיה טיפוסית, מצחיקה, חריפה ואוהבת, צינית ורגשנית באחת. אני תמיד חושבת על זה שלאמא שלי יש כשרון גדול מאד – להיות אמא הרבה בזכותה, וגם בזכות אבא, אני – אני. מופלאה בעיניי ההבנה, שאדם נשאר ילד בתודעתו, כנראה לאורך כל חייו. גם בגיל שמונים אנשים רוצים חיבוק של אמא, מנחם ומרגיע, אוסף ומגונן. כמה שמשתוקק האדם לעצמאות בגיל שמונה-עשרה, להיות 'גדול' ולטרוף את העולם, אחרי הכל זקוק האדם לידיעה שאמא תהיה אי שם, לכל מקרה של יהיה, שתושיט יד ברגע נפילה. או אבא. או דמות-מפתח אחרת מן הילדות. אבל אדם זקוק לדמות כזאת גם בבגרותו, גם בזקנתו...

בדרך הביתה סיפרתי לאמא את הבדיחות שהבנתי. היא צחקה, מהבדיחות ועליי, אמרה שלפעמים אני מפחידה אותה ביכולות שלי להבין שפות. 'מאיפה לך יידיש?', אמרה בצחקוק. 'לא יודעת', עניתי, 'זה לא שהבנתי הכל... האישה הוא היה פשוט טוב בלבדח ובלספר'. 'כל הכבוד לו שהצליח לזכור ככה הכל! אבל אני אהבתי יותר את השירים ברוסית', אמרה אמא. עלינו הביתה לשתות תה ולאכול עוגה. בחדר המדרגות שמענו צלילים של מזרחית בוקעים

מאחת הדלתות. כנראה מישהו מהשכנים שומע משהו של משה פרץ או של דודו אהרון או משהו בסגנון. אני כבר מזמן חדלתי להבין מי מהם שר מה. הייתי מכורה למזרחית בצבא, וגם עכשיו בפלייליסט הגדוש שלי יש כמה שירים מהז'אנר הזה. כשאני חושבת על זה, אלה כבר מזמן לא שפה זרה בשבילי. נו, אחרי הכל, גדלתי בבת-ים (במילעיל), אלא מה!?!...